

Aleg. 221.

Sprawozdanie

komisji bankowej w przedmiocie kredytu dla ludności rolniczej.

Wysoki Sejmie!

Poruszona na nowo podczas ostatniej sesji sejmowej kwestya ułatwienia kredytu dla ludności rolniczej, z powodu wniosku posła Merunowicza, dążącego do popierania kas zaliczkowych systemu Raiffeisena, została przez Wysoki Sejm uchwałą z d. 18. listopada 1889 w ten sposób załatwioną, że polecono Wydziałowi krajowemu, po zasięgnięciu zdania osób fachowych i wysłuchaniu opinii Banku krajowego, przedłożyć Sejmowi stosowne wnioski.

Wydział krajowy, spełniając to polecenie, postanowił przedewszystkiem odnieść się do Wydziałów powiatowych o informacye co do potrzeb kredytowych ludności rolniczej, tudzież co do środków zaspokojenia tych potrzeb; zarazem zażądał Wydział krajowy od Wydziałów powiatowych dokładnego sprawozdania co do działalności gminnych kas zaliczkowych.

Z nadesłanych przez Wydziały powiatowe relacyj okazało się:

że zalecona jeszcze w roku 1874 obywatelska opieka nad gminnymi kasami pożyczkowemi tylko w wyjątkowych wypadkach była skuteczna;

że natomiast systematyczna kontrola przez lustratorów, z ramienia Wydziału powiatowego delegowanych wykonywana, okazała się nader zbawienną, przez zaprowadzenie ładu w rachunkach kas i pobudzenie zarządów tych instytucyj do ściągania zaległości;

że jednak — pomimo tej kontroli — wiele kas swemu zadaniu jeszcze nie odpowiada, a rozdzielone pożyczki często wcale nie bywają ściągane; — wreszcie

że w 19 powiatach przystąpiono już do objęcia kas pożyczkowych, administrowanych nieodpowiednio, w zarząd Wydziałów powiatowych, — a w 15 powiatach podobne zarządzenia niebawem nastąpią.

Z tychże samych relacyj wynika, że są powiaty, gdzie dla braku sił biurowych, kontrola nad kasami gminnymi nie jest wcale wykonywana, lub też odbywa się tylko niedostatecznie. Co do obejmowania źle administrowanych gminnych kas w zarząd Wydziałów powiatowych, zaniechano uczynić to w 9 powiatach, pomimo uznanej potrzeby, a to znowu dla braku odpowiednich sił biurowych.

Na zapytanie Wydziału krajowego co do potrzeby rozwinięcia szerszej działalności w celu przyjęcia z pomocą ludności rolniczej przez ułatwienie jej odpowiedniego kredytu, odpowiedziało 29 Wydziałów powiatowych, że w ich powiatach potrzeba taka nie istnieje; opinia zaś 35 Wydziałów powiatowych oświadcza się za rozwinięciem działalności na tem polu, bądź to przez popieranie już istniejących, bądź też przez zakładanie nowych instytucyj kredytowych, działających na cały powiat, lub też na okręg mniejszy; mianowicie 13 Wydziałów powiatowych oświadczyło się za dalszem zakładaniem nowych, względnie za odpowiedniem zorganizowaniem istniejących już gminnych kas pożyczkowych.

Memoryał Banku krajowego, w całej osnowie do sprawozdania Wydziału krajowego dołączony, a waży ingerencyę kraju w sprawie kredytu włościańskiego jako zbytę, gdyż lichwa została już

poskromioną. a włościanin w towarzystwach zaliczkowych, kasach oszczędności i w drobnych instytucjach lokalnych może otrzymać kredyt pod łatwymi warunkami.

Wykazawszy szczegółowo, że kasy zaliczkowe systemu Raiffeisena są dla naszych stosunków nieodpowiednie, — co też i komisya bankowa w swoim zeszłorocznem sprawozdaniu udowodniła, — Bank krajowy w rzeczonym memoryale podnosi dobroczynną działalność towarzystw zaliczkowych i powiatowych kas oszczędności, zalecając zakładanie takich instytucyj, jako najodpowiedniejszych źródeł włościańskiego kredytu.

Udzieloną przez Bank powiatowym instytucjom pomoc kredytową, uważa dyrekcya Banku jako dostateczną, wykazując, że z otwartego dla towarzystw zaliczkowych półmilionowego kredytu nie wiele nad 300.000 zł. bywa wyczerpane.

Zaznacza też Bank potrzebę zmiany ustawy państwowej z 9. kwietnia 1873, o stowarzyszeniach na wzór nowej ustawy niemieckiej z 1. maja 1889.

Co do kredytu hipotecznego dla włościan, Bank krajowy przytacza w rzeczonym memoryale, że utrzymując jako normalne minimum pożyczki kwotę 500 zł. udziela jednak, wprawdzie wyjątkowo, lecz dość często, pożyczki hipoteczne poniżej 500 zł. tak iż na 1.410 hipotecznych pożyczek włościańskich udzielono 527 pożyczek w kwotach od 250 zł. do 500 zł.

Wydział krajowy, na podstawie streszczonych tu opinij Wydziałów powiatowych, tudzież memoryału Banku krajowego, przyszedł do przekonania, że nie zachodzi obecnie potrzeba akeji na szerszą skalę celem ułatwienia kredytu ludności włościańskiej.

Kredyt ten jest udzielanym włościanom z następujących źródeł:

1. Gminne kasy pożyczkowe udzielają kredytu w kwotach drobnych, przyczem dłużnik nie ma prawie żadnych kosztów.
2. Towarzystwa zaliczkowe i powiatowe kasy oszczędności udzielają kredytu w kwotach wyższych, aniżeli kasy gminne.
3. Bank krajowy udziela kredytu hipotecznego, spłacalnego małemi ratami, a to nawet poniżej 500 zł.

Wydział krajowy przyznaje, że w wielu powiatach nie ma jeszcze powiatowych instytucyj kredytowych, a niektóre są za mało zasobne, lecz mniema, że wszelką inicjatywę co do zakładania lub zasilania takich instytucyj należy pozostawić inicjatywie reprezentacyj powiatowych, względnie zarządom istniejących już instytucyj.

Co do gminnych kas pożyczkowych, które Wydział krajowy, zgodnie ze zdaniem wielu Wydziałów powiatowych, za najodpowiedniejsze źródło dla dostarczania ludności wiejskiej drobnego a taniego kredytu uważa, jest zdaniem Wydziału krajowego nagląca potrzeba zaprowadzenia systematycznej kontroli nad temi kasami we wszystkich powiatach, tudzież zreorganizowania tych instytucyj tak, aby prawidłowe ich prowadzenie było zapewnione. Jako jeden z najskuteczniejszych środków do wprowadzenia energicznego i dbałego o ściąganie rat zarządu — uznał Wydział krajowy zainteresowanie gmin w ten sposób, aby przyznać gminom pewien udział w dochodach kasy, mianowicie z procentów, o ile takowe faktycznie wpłynęły. Dlatego odniósł się Wydział krajowy do c. k. Namiestnictwa z zapytaniem, czy zgodzi się ta władza na zmianę statutów gminnych kas pożyczkowych we wskazanym tu kierunku.

Według treści okólnika z dnia 25 lutego 1890 rozesłanego do Wydziałów powiatowych, zamierza Wydział krajowy nadesłane z powiatów odpowiedzi, wyjaśnienia i uwagi użyć jako materiału dla ankiety, której sprawę kredytu ludności rolniczej ma przedstawić, poczem dopiero wystąpiłby Wydział krajowy z odpowiednimi wnioskami do Wysokiego Sejmu.

Oczekując oświadczenia c. k. Namiestnictwa na proponowaną zmianę statutów gminnych kas pożyczkowych, Wydział krajowy jeszcze ankiety nie zwołał i wniosków żadnych Wysokiemu Sejmowi jeszcze nie przedkłada, poprzestając na razie tylko na sprawozdaniu o czynnościach w tym przedmiocie przedsięwziętych

Sprawa nie jest zatem jeszcze dojrzała i zapewne dopiero na przyszłej sesji sejmowej wystąpi Wydział krajowy ze stanowczymi wnioskami.

Skoro jednak Wydział krajowy już teraz przedłożył Wysokiemu Sejmowi treść relacji Wydziałów powiatowych, z których można powziąć wyobrażenie o działalności gminnych kas pożyczkowych, a w szczególności o zastosowaniu ustawy z dnia 19 czerwca 1887, uchwalonej przez Wysoki Sejm dla rozciągnięcia skutecznej kontroli nad temi kasami, uważała komisya bankowa za swój obowiązek, nie przesądzając ostatecznym wnioskiem Wydziału krajowego, wypowiedzieć opinię swoją o obecnym stanie tej sprawy, tyle ważnej dla ekonomicznych stosunków naszego kraju.

Komisya bankowa uznaje słusność zapatrywania Wydziału krajowego, że wobec wyliczonych przez Wydział rozmaitych instytucyj kredytowych, w których każdy rodzaj kredytu włościańskiego zaspokojony być może, nie zachodzi wcale potrzeba tworzenia zakładów kredytowych nowej kategorii, a zatem nie ma potrzeby rozwijać szerokiej akcji w całym kraju dla zorganizowania nowych osobnych instytucyj dla włościańskiego kredytu.

Od lat dwudziestu tyle już na tem polu zdziałano że zamiast tworzyć nową organizacyę, należy raczej rozszerzyć i uzupełnić, ulepszyć i wzmocnić to, co już istnieje.

Skoro prawidłowo prowadzone gminne kasy pożyczkowe mogą zaspokajać włościański kredyt drobny; skoro powiatowe instytucje dają pod dogodnymi warunkami kredyt w większych kwotach, przez włościanina żądany, a Bank krajowy gotów jest udzielać włościanom kredytu hipotecznego, to przyznać należy, że te trzy stopnie w organizacyi kredytowej zdołają snadnie zaspokoić potrzeby kredytowe włościanina, który w miarę zachodzących okoliczności, albo drobnego kredytu we własnej gminie, albo większej kwoty od kilkudziesięciu do paruset złotych w mieście powiatowem żąda, lub wreszcie bankowego kredytu hipotecznego, w kwocie większej zapotrzebować może.

Idzie tylko o to, aby ta organizacya kredytowa, której pożyteczność niemal powszechnie jest uznana, obejmowała cały kraj i była przystępną dla całej ludności rolniczej, tudzież by funkcjonowała prawidłowo.

Zbyt wielkie znów ułatwienie kredytu, przez tworzenie w powiatach i gminach nowych instytucyj kredytowych — obok już istniejących, mogłoby wywołać szkodliwe następstwa dla włościan, którzy często zbyt pochopnie i bez dostatecznej rozwagi zaciągają pożyczki; spostrzeżenia uzasadniające takie obawy poczyniono już nieraz w powiatach, gdzie więcej instytucyj kredytowych, przeznaczonych dla ludu, obok siebie działa.

Lecz jeżeli komisya bankowa uznaje, zgodnie z Wydziałem krajowym, że gminne kasy pożyczkowe odpowiednio zarządzane i powiatowe instytucje kredytowe mogą uczynić zadość najważniejszym potrzebom włościańskiego kredytu, to musi równocześnie z całą stanowczością podnieść, że według treści sprawozdania Wydziału krajowego jeszcze bardzo wiele brakuje do tego, aby gminne kasy pożyczkowe wszędzie z pożytkiem funkcjonowały — a także pod względem zakładania i wzmocnienia powiatowych instytucyj kredytowych jest jeszcze wiele do zdziałania.

Co do gminnych kas pożyczkowych.

Komisya bankowa zgadza się zupełnie ze zdaniem Wydziału krajowego, że przeznaczenie pewnej części dochodów kasy na cele gminne, przyczynić się może w znacznej mierze do prawidłowego toku interesów kasy.

Komisya nie waha się nawet wypowiedzieć przekonania, że wyznaczenie pewnej remuneracyi dla zarządzających kasą, w miarę faktycznie ściągniętych odsetek, byłoby także skutecznym środkiem zapewnienia energicznego ściągania zaległości.

Zdaniem komisji dzisiejsza organizacya kas, wymagająca zupełnie bezinteresownego urzędowania, niemało przyczyniła się do tego, że zaległości niepomiernie wzrosły; zarządcy bowiem tych kas, nie mając żadnego materialnego interesu w tem, aby raty były zapłacone, zwykle nie troszczą się o to, co im mogłoby przynieść tylko przykrości ze strony egzekwowanych dłużników, bez żadnej zgoda kompensaty.

Jeżeliby zmiana organizacyi kas gminnych, w kierunku przez Wydział krajowy wskazanym, nabrała na trudności w drodze zmiany poszczególnych statutów, — należałoby, zdaniem komisji, koniecznie dążyć do tego, aby zapewnić tym kasom administracyę prawidłową, choćby w drodze ustawy krajowej, analogicznie do wydanej już ustawy z roku 1887.

Najważniejszym jednak środkiem zaradczym przeciw zaprzepaszczeniu kapitałów gminnych, ulokowanych w kasach pożyczkowych, jest stała, systematyczna kontrola ze strony Wydziałów powiatowych, a w razie potrzeby objęcie administracyi kas źle zarządzanych.

Tę kontrolę niektóre Wydziały wykonują gorliwie i widzą też pomyślnie rezultaty tej pracy. Charakterystycznym jest mianowicie szczegół, przytoczony w sprawozdaniu Wydziału krajowego, że w jednym powiecie objęto w ośmiu gminach kasy pożyczkowe w zarząd Wydziału powiatowego na własne żądanie interesowanych gmin. Świadczy to, jak przesadzone były obawy, że lud niechętnie będzie przyjmował ingerencyę władz powiatowych w sprawach gminnych kas pożyczkowych.

Inne Wydziały zajmują się tą kontrolą mniej troskliwie, a to dla braku dostatecznych sił fachowych.

Są też i takie Wydziały powiatowe, które postanowiły wprawdzie w zasadzie zająć się energicznie sprawami kas gminnych, lecz nie przystępują do wykonania swych uchwał, nie mając odpowiednich sił biurowych.

Dla tego też i ustawa z dnia 19. czerwca 1887, w wielu powiatach nie weszła w życie, pomimo iż z pewnością nie ma w całym kraju takiego powiatu, gdzieby przynajmniej co do kilku kas nie zachodziła potrzeba energicznej interwencyi w myśl przepisów rzeczonyj ustawy.

Zdaniem komisji takie niejednostajne postępowanie powiatowych władz autonomicznych spowodowałoby musiało nie tylko uszczerbek funduszów gminnych w tych powiatach, gdzie zaniechanoby i nadal wykonywania systematycznej kontroli nad kasami pożyczkowemi, ale nadto oddziałyłoby ujemnie na powagę tych władz powiatowych wobec ludności wiejskiej.

Brak sił biurowych nie może być dostateczną wymówką, gdyż skoro ustawą krajową z dnia 19. czerwca 1887, nadano Wydziałom powiatowym szerokie prawa ingerencyi co do kas gminnych, to włożono tem samem na Wydziały powiatowe obowiązek zastosowania przepisów tej ustawy we wszystkich wypadkach, w których wadliwość administracyi kasy tego wymaga. Są przeto Wydziały powiatowe obowiązane utrzymywać odpowiedni personal biurowy, jaki do wykonania przepisów ustawy z 19. czerwca 1887, jest potrzebny.

Komisya bankowa nie waha się wypowiedzieć przekonania, że Wydział krajowy powinien w drodze odpowiedniej wpłynąć na to, aby wszystkie Wydziały powiatowe obowiązkom swoim względem kontrolowania gminnych kas pożyczkowych gorliwie zadość czyniły.

Jeżeliby przypomnienie tego obowiązku w drodze odpowiednich okólników i instrukcyj nie wystarczyło, wypadałoby może, w drodze ustawodawczej zobowiązać wyraźnie Wydziały powiatowe do systematycznego i peryodycznego kontrolowania gminnych kas pożyczkowych przez osoby fachowo uzdolnione.

Co do powiatowych instytucyj kredytowych.

Organizacya tych instytucyj, bądź to towarzystw zaliczkowych, bądź też powiatowych kas oszczędności jest w zachodniej i środkowej części kraju tak daleko doprowadzona, że już na tem polu mało do zrobienia pozostaje. W tej części kraju tylko powiat Niski nie posiada żadnej takiej instytucyi. Jest zaś wiele powiatów na zachodzie i w środku Galicyi, gdzie oprócz instytucyj kredytowych w stolicy powiatu bardzo pomyślnie rozwinęły się podobne instytucye w siedzibach sądów powiatowych, jak n. p. towarzystwa zaliczkowe w Milówce, Oświęcimie, Krzeszowicach, Głogowie, Strzyżowie, Bieczu, Komarnie, Bełzie, Radziechowie.

Natomiast we wschodniej części kraju jest znaczna ilość powiatów, gdzie instytucye takie albo wcale nie istnieją, albo też rozporządzają tylko szczupłymi środkami pieniężnymi, które są nieproporcjonalnie skąpe w porównaniu do potrzeb kredytowych ludności włościańskiej.

W tych to właśnie powiatach powstały liczne towarzystwa zaliczkowe żydowskie, odróżniające się już zewnątrznie niemiecką firmą i niemieckim językiem urzędowym. Te towarzystwa żydowskie czynią zadość tylko potrzebom ludności izraelskiej, trudniąc się handlem i przemysłem.

Powiaty podolskie, jak: Buczacki, Czortkowski, Skałacki, Husiatyński, Borszczowski, Zaleszczycki, Horodeński, nie mają żadnych instytucyj powiatowych, które byłyby w stanie zaspokoić kredytowe potrzeby ludności rolniczej.

A niepodobna twierdzić, że w obec miejscowych warunków założenie i utrzymanie instytucyj takich jest nader trudne, skoro w Trembowli, w samym centrum Podola, istnieje i bardzo pomyślnie działa powiatowa kasa oszczędności.

Należałoby przeto, zdaniem komisji bankowej, dążyć koniecznie do tego, aby w tych powiatach, gdzie nie ma jeszcze powiatowych instytucyj kredytowych dla włościan, powstały albo powiatowe kasy oszczędności, albo Towarzystwa zaliczkowe z poręką ograniczoną.

Wprawdzie z natury rzeczy inicjatywa w tej mierze należy do reprezentacyj powiatowych, lecz Wydział krajowy bardzo wiele zdziałać może na tem polu, zachęcając Wydziały powiatowe do rozwinięcia odpowiedniej działalności i udzielając im informacji tak pod względem organizacyi takich instytucyj, jak też co do pomocy finansowej, którą tworzące się instytucje powiatowe otrzymywać mogą z Banku krajowego.

Komisja bankowa nie wątpi, że taka zachęta i informacja może być bardzo skuteczną i przyczyni się niewątpliwie do wypełnienia luk, jakie co do organizacyi kredytowej jeszcze w wielu powiatach istnieją.

Jest także bardzo na czasie, poruszyć w drodze właściwej potrzebę reformy ustawy o stowarzyszeniach z dnia 9. kwietnia 1873 w kierunku zaznaczonym w memoryale Banku krajowego, a mianowicie co do zaprowadzenia obowiązkowej kontroli zewnętrznej i uchylenia wadliwości postępowania sądowego w razie konkursu.

Komisja bankowa wnosi zatem:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sprawozdanie Wydziału krajowego z dnia 23. października 1890 w przedmiocie organizacyi kredytu dla ludności rolniczej przyjmuje się do wiadomości.

2. Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby obmyślił stosowne środki celem praktycznego zastosowania w całym kraju ustawy z dnia 19. czerwca 1887 o gminnych kasach pożyczkowych, a mianowicie, by wpłynął w odpowiedni sposób na Wydziały powiatowe, które dyktando przepisów tej ustawy nie zastosowały, i o rezultacie zarządzeń w tym przedmiocie wydanych Sejmowi zdał sprawę.

3. Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby w porozumieniu z dyrekcją Banku krajowego poczynił odpowiednie kroki celem zachęcenia reprezentacyj tych powiatów, gdzie nie ma jeszcze instytucyj kredytowych dla ludności włościańskiej, do założenia takich instytucyj.

4. Poleca się Wydziałowi krajowemu, aby po zasięgnięciu opinij osób z tym przedmiotem obznajomionych wniósł do c. k. Rządu memoryał w sprawie zmiany ustawy o stowarzyszeniach z dnia 9. kwietnia 1873 w kierunku unormowania fachowej kontroli i zapewnienia skutecznej pomocy sądowej dla ściągnięcia dopłat konkursowych.

We Lwowie 24. listopada 1890.

Przewodniczący

Polanowski w. r.

Sprawozdawca:

Skałkowski w. r.

